

אמרי יואל

מתוך ספה"ק
אמרי יואל
לימי הקיץ

להערות או להשיג הספר יכולים לפנות
347-491-7544
Jacobs8500@gmail.com

מאמרי קודש מאת כ"ק אדמו"ר מסאטמאר זיעוועכי"א

בין המצרים

מסוגלין לזמן הגאולה

ימים הללו מסוגלין לזמן הגאולה, כי הנה אותו הצער שמצטערין בבין המצרים על חורבן בית המקדש יש בזה כח גדול, כי הנה ידוע מה שפירש **ק"ז רבי אלעזר ניסן לאביו ק"ז הישמח משה**, מה שאמרו (ירושלמי יומא א): **כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו נחרב בימיו**, כי דרשו ז"ל (איכה רבה ד) על (איכה ד): **תם עונך בת ציון וגו'**, שנטלו ישראל איפוכי שלימה על עונותיהם בחורבן בית המקדש, והיינו שהצער שהיה לישראל בחורבן בית המקדש היתה מכפרת על עונותיהן של ישראל, וכן בכל דור ודור שמצטערין על מה שאין בית המקדש נבנה, זה מכפר כאותו הצער שנטערו בזמן חורבן בית המקדש. וזהו שאמרו **כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו**, היינו שזה הצער שמצטערין בכל דור שעובר שלא נבנה בית המקדש עדיין, זה מכפר עליהם כאותו הצער שהצטערו באותו הדור שנחרב בימיו; ונמצא שבימי בין המצרים שמצטערין בה על חורבן בית המקדש בצער ושפלות, יש בזה כח גדול לכפרת עונות. ואפשר שזה הכוונה מה שכתב **בעבודת ישראל** (מוסע) **לפרש (איכה א): כל רודפיה השיגוה בין המצרים**, שאותן הרודפין לדבק עצמן בהקדוש ברוך הוא, יכולין יותר להגיע בבין המצרים משאר השנה, והיינו כי בימים הללו יכולים לזכות לכפרת עונות על ידי הצער, ומעתה מכיון שיש בה הכח של כפרת עונות, לכן היא גם זמן מסוגל להתעוררות הגאולה.

כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים. (שבת קיח:)

בימים שבין המצרים שה' יתברך החריב בית תפארתו ואנחנו ישראל בגלות המר, העיקר הוא לתקן חטא של אדם הראשון, ולקונן על חורבן בית המקדש בכל יום ויום (כתבי האר"). ובתיקון החטא יבנה הבית המקדש במהרה בימינו אמן. והעיקר התיקון הוא על ידי שמירת שבת וכדאמרו (שבת קיח:): אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלו, והגאולה תליה בשמירת שבת; והנה נחלה זו ירושלים (בחים קט.). ולזה אמר **כל המענג את השבת ששומר השבת כראוי, נותנים לו 'נחלה' בנין בית המקדש**, תבנה ותכונן על ידי שמירת שבת כראויה **בלי מצרים**, הכוונה דעל ידי זה לא יצטרכו להתאבל ולקונן על החורבן בין המצרים, כי על ידי השבת שישמרו כראוי מיד נגאלים. (ירחון לקט ששנה ב' צג)

קינות

אש תוקד בקרבי בהעלותו על לבי בצאתי ממצרים, קינים אעירה וגו' בצאתי מירושלים.

לכאורה מה דהוה הוה ומה ענינו להזכרת החורבן, להאריך לספר גדולת תפארתנו בצאתנו ממצרים. אמנם זאת נחמתינו בעוני הגלות, בהעלותינו על לבינו גודל תפארתנו **בצאתי ממצרים**, וכל זה ראוי שיחזור אלינו, דדינא הכי מעלין בקודש ואין מורדין (מנחות צט.). (דברי יואל ויחי תקעט)

עלי זבחי תמידיה ופדיוני בכוריה.

לכאורה מה ענין פדיון בכורים לחורבן הבית, והלא זה נוהג גם בזמן הזה. ונראה דמצינו במקראות (עזרא ב'), כי בימי בית שני אחר שעזרא בדק הכהנים, נשארו הרבה שלא היה להם כתבי יחוס ונפסלו מן הכהונה מקודש הקדשים. ואף דאמרו (כתובות כד:): **שנשארו בחזקתן לנשיאות כפים ולתרומה**, מכל מקום אין זה רק מספק, כדכתב **הרמב"ם** (מלכים יב א): בימי המלך המשיח יתייחסו כולם על פיו ברוח הקודש שתנוח עליו, ואומר זה מיוחס כהן וזה מיוחס לוי, ודוחה את שאינן מיוחסין; וכן פסק **הרמ"א** (א"ח תח): בזמן הזה אין מאכילין חלה לשום כהן; וכתב **במגן אברהם** (ט): לפי שאין מחזיקין אותו ככהן וודאי, דדילמא נתחללה אחד מאמותיו; נמצא שכל הבכורים הפדויים עתה אינם פדויים רק מספק, ולעתיד לבוא אפשר שיתברר בהרבה מהם שאינם פדויים, משום דאותו שפדה אותם לא היה כהן, ונמצא שעל ידי החורבן והגלות עד שיבוא הגואל אין מצוה זו מתקיימת כדת, ולכן שפיר ראוי לקונן על זה בתוך הקינה של חורבן ציון וירושלים, דהא בהא תליא. (שו"ת דברי יואל אבה"ע קיח)

יתהפכו לזמירות

הקינות של תשעה באב יתהפכו לזמירות בצירופים אחרים, וה' יתברך יעזור בקרוב שנזכה לזה. (מכתבי זבחי שלמה טענקא ב)

נחם

לבי לבי על חלליהם מעי מעי על חלליהם כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה.

לכאורה מהו הנתנית טעם כי אתה ה' באש הצתה, על לבי לבי על חלליהם. ואפשר לרמז כלפי המלחמות שערכו הני בריוני ראשי הציונים בארץ ישראל, ונפלו מבני ישראל חללים חללים רחמנא ליצול, דהנה כל אומה כשרוצים לכבוש את ארצם מיד צורריהם, עליהם לערוך מלחמה קרב ולהקריב נפשות במלחמה, כי רק באופן כזה יוכלו לבוא אל המנוחה ואל הנחלה, אבל אנחנו בני ישראל הבטיחנו ה' שהוא בכבודו ובעצמו יגאלינו, ואם כן כל נפש מישראל שנאבד במלחמה למען כיבוש הארץ, הרי הוא להבל ולריק. וזהו **לבי לבי על חלליהם מעי מעי על חלליהם**, לפי שלא יצמח לנו מאלו החללים שנפלו במלחמה שום תועלת, והטעם **כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה**, וכיון שהבטיחנו ה' שהוא בעצמו יחזור ויבנה ציון וירושלים, אם כן חבל על החללים הנופלים במלחמה לריק. (ברך משה ואתחנן ד"ה ונ"ל בהקדם)

באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה.

בנין העתיד יתגלה ויבוא משמים בנוי ומשוכלל (סוכה מא.). **ובזרע קודש** איתא (תצא ד"ה כי תבנה): **בכל יום כשאדם עובד ה', בונה לפי מעשיו את ירושלים ובית המקדש העתיד**; וזהו **באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה**, היינו שהולך ונבנה על ידי המעשים טובים. (דברי יואל חקת רלד)

איכה

אמר ה' הלאי אותי עזבו ואת תורתי שמרו, שמתוך שהיו מתעסקין בה היה המאור שבה מחזירן למוטב (פתיחתא איכה רבתי ב).

על ידי כח התורה יוכלו להנצל גם משער הנ' שבטומאה (אור החיים הק' שמות). והנה אמרו (תנחומא האזינו): תשובה אינו מועלת רק לישראל ולא לעכו"ם; וזהו שמתוך שהיו מתעסקין בה היה המאור שבה מחזירן למוטב, דגדול כח התורה שתוציא אותנו אף משער הנ' שבטומאה, ולכן מועיל לבני ישראל תשובה אף על עבירות גדולות, כי התורה נתנה רק לבני ישראל עם קרובו, ואור התורה מזריח עליהם אור גדול, מה שאין כן באומות העולם שלא ניתן להם התורה, ואין להם מאור התורה שתחזירם למוטב, לכן לא מהני להם תשובה.

(דברי יואל ר"ה קצט)

הלך ירמיה למערת המכפלה ואמר לאבות העולם עמדו שהגיע זמן שאתם מתבקשין לפני ה' (פתיחתא איכה רבתי כד).

האבות מצטערין בקבר כשפורענות באה על ישראל (רש"י במדבר כ). לכאורה לפי זה למה היה צריך לעוררם. ואפשר שמעצמן אינם מתעוררין כל כך לבקש רחמים להקל היסורים מעל ישראל, כי שם בעולם העליון רואים תכלית הטובה שיבוא מזה, אמנם הצדיק שהוא בכאן בעולם השפל הזה ורואה את השפלות והחולשות שאין כח בבני ישראל לסבול את הצרות, הוא מעורר רחמים עליהם להקל מהם הצרות והיסורים, דאם לא כן מי יודע אם יוכלו שאת ואם יזכו להגיע עד תכלית הטובה, ועל כן הוצרך ירמיהו להלך לעורר את האבות שיתפללו בעד בנייהם.

(דברי יואל ר"ה קי')

היו צריה לראש איביה שלו כי ה' הוגה על רב פשעיה עולליה הלכו שבי לפני צר. (א ה)

יכול על מגן תלמוד לומר על רוב פשעיה (איכה רבתי א לב).

יש שתי בחינות בנסינות, האחד הוא נסיון שבא לצדיק, כדאמרו (ב"ר לב): אין ה' בוחן את הרשעים אלא הצדיקים, שנאמר (תהלים יא): ה' צדיק יבחן; והשני הנסינות הבאים לאדם בגלל העוונות, כי החטאים גורמים להנסינות שיבואו. והנה הנסינות של הצדיקים יש בהם על כל פנים קצת התנוצצות אור והתגלות אלקית, כי יודעים שהם במדריגה גבוהה ולכן מנסים אותם, ואפשר להתחזק בה', אבל הנסינות הבאים בגלל העוונות הם בהסתרה, ולכן קשים הם וחזקים יותר כי הם באים כעונש על החטאים. והנה בזה"ק איתא (ד' רמז): כד ערב רב אינון מעורבין בישראל מה כתיב היו צריה לראש, ויתיר מעכבין בגלותא ערב רב לישראל מאומין עכו"ם; ונראה שהתנבא על הזמן הזה שערב רב ורשעי ישראל הקימו להם ממשלה, ועכשיו נתונים תחת ממשלתם שהוא גרוע הרבה יותר מגלות בין האומות. ולפי זה יהיה הכוונה, דלכאורה אפשר לחשוב כי צרות הללו באים לנסותנו בבחינת ה' צדיק יבחן, וזהו יכול על מגן, שהנסיון אינו עונש על חטא אלא כדוגמת הנסיון של הצדיק, **תלמוד לומר כי ה' הוגה על רוב פשעיה**, כי אשמים אנחנו באה אלינו הצרה הזאת, ולא לחנם ולא על מגן רק על רוב פשעיה, כי אלולי היו באים הצרות רק בשביל לנסות לא היו מתנשאים להשתרר עלינו ולעשות ראש וממשלה, ומכיון שרואים שהיו צריה לראש והקימו להם ממשלה, הרי זה מופת חותך שבודאי בא בגלל החטאים.

(דברי יואל ראה תכ)

חטא חטאה ירושלים על כן לנידה היתה כל מכבדיה הזילוה. (א ח)

זה קאי על ישראל שהיו מכבדים את ירושלים על ידי קיום המצות (מפרשים). לכאורה הרי אומרו 'הזילוה', דמשמע שבעודם מכבדים את ירושלים היו מזלזלים בה. אמנם לפי מצב שאנו רואים בזמנינו יובן, כי אנו רואים אנשים הבאים בשם של כבוד, דהיינו שמביאים לארץ ישראל נפשות ישראל, ואומרים שהם רוצים לכבד את ארץ ישראל ושכל כוונתם למען קדושת הארץ, אבל באמת בזה עצמם הם מחטאים ומבזים את הארץ, על ידי שמסיתים אלו הנפשות לסור מאחרי ה'. וזהו דרך הציונים שעל כל מעשיהם בארץ הקודש אומרים שהוא בשביל חיבת הארץ, ומי שאינו מסכים להפרת הדת שלהם צועקים עליו שהוא שונא ציון. ועל זה מקונן **כל מכבדיה הזילוה**, כי הם אומרים שמכבדים את הארץ, אבל באמת הם המזלזלים אותה ברוחניות ובגשמיות וגורמים כל הצרות.

(קדושת יואל איכה עב)

לא זכרה אחריתה ותרד פלאים. (א ט)

לכאורה הלא זכרון שייך רק בדבר העבר, אבל במה שעתיד להיות לא שייך לומר זכירה אלא לשון התבוננות, ואם כן הוה ליה למימר לא 'ראתה' אחריתה. ונראה דה' יתברך הזהירנו בתורתו וגילה לנו כל העונשים שיבואו אם לא ישמעו לקולו, כדכתב רש"י על (איכה ב): בצע אמרתו אשר צוה מימי קדם וגו', שכלה גזירתו אשר צוה בימי קדם מה שכתוב בתורה; אמנם בעוונותינו הרבים שוכחים מה שכתוב בתורה, ואפילו כשזוכרים מה שכתוב שם אבל יש סמיות עינים, וחושבים שכל זה היה שייך רק בדורות הקודמים, אבל עתה כשנשתנו הדורות לא שייך עוד עכשיו. וזהו **לא זכרה אחריתה ותרד פלאים**, שלא זכרו מה שכתוב בתורה מה שבא באחרית המעשים הרעים, והטעם **כי ותרד פלאים**, היינו שירדו למטה לסיבת שכחת התורה הנרמז בפסוק (ישעי' כט): הנני יוסף להפליא וגו' ואבדה חכמת חכמיו, **ופלא** רומז על שכחת התורה, כי אם היו זוכרים מה שכתוב בתורה והיו רוצים לראות באמת מה שכתוב בה, הרי הכל מבואר בתוכה שאי אפשר להשיג טובה רק על ידי שמירת התורה והמצות ולא זולת.

(דברי יואל ואתחנן קכו)

כל איבי שמעו רעתי ששו כי אתה עשית. (א כא)

אתה גרמת לי שהם שונאים אותי שהבדלתי ממאכלם וממשתייהם ומהתחתן בם, אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם (רש"י).

הנה הן אמנם שדברים אלו אמרו ישראל בקובלנא כלפי מעלה, כי סיבת השנאה שהאומות שונאים אותנו היא משום שאנו מובדלים מהם ואסורים בחיתון עמהם, אך טענה זו לומר ששמירת התורה והמצות גרמו להם צרות רבות ורעות, והביאו לחורבן הבית ולאבדן הארץ, נאמרה רק מתוך חסרון אמונה ובטחון בה', אבל האמת היא להיפוך, כי בזמן שבני ישראל מופרשים ומובדלים מהאומות אין שנאתם גדולה כל כך, מה שאין כן כשישראל מתערבים ביניהם וילמדו מעשיהם ואוכלים ושותים עמהם, אזי גדולה שנאתם אל האומות, כי מאת ה' היתה זאת להעניש את ישראל על ידי האומות ולהגלותם מארץ ישראל. ומעתה אדרבה היא הנותנת, כל מה שבני ישראל מתחברים יותר אל האומות, זה גורם לחורבן הבית ולהגלותם מעל אדמתן.

(טיב לבב בשלח שנג)

מלכה ושריה בגוים אין תורה. (ב ט)

אם יאמר לך אין חכמה בגוים אל תאמין, אם יאמר לך אדם יש תורה בגוים אל תאמין (איכה רבתי ב יג).

באמת התורה הניתנה לישראל מפי ה', הוא הכל חק בלא טעם אלא גזירת המלך (מגילה כה), ואך כל תלמיד חכם שעוסק בתורה ובמצות הוא מוצא טעמים חדשים בכל עת ועת שהוא עוסק במצוה (עירובין נד), ואם כן אף מה שהוא אצלו בהתחלה חק בלא טעם, אבל אחר כך על ידי תורתו ושכלו הזך שהוא מחדש בהמצוה ומוצא בה ענינים נפלאים, שוב רואה שאינו חק בלא טעם, אלא הכל הוא בשכליות וטעמים עמוקים עד אין לשער. אבל כל זה אינו אלא בישראל, שקיבלו התורה ודבקים בשכלם בעיון התורה, לזה דעתם דעת תורה, ואשר מחדשים בשכלם במצות ה' המה עיני התורה, ואף כי גם להאומות ניתן מצות בני נח, אבל אי אפשר שיחדשו בשכלם איזה ענינים במצות ה', כי אין דעתם מכוונת כלל למצות ה'. וזהו **אם יאמר לך אין חכמה בגוים אל תאמין, אם יאמר לך אדם יש תורה בגוים אל תאמין**, דאף שיש ביניהם חכמים גדולים בשארי חכמות, אבל שיהיה בעצמותם ובשכלם איזה ענין מהתורה זה אי אפשר. וזהו **בגוים אין תורה**, בהם ממש בקרב דעתם ומחשבותם, כי לא ניתן מתנה זו אלא לישראל עם קרובו הדבקים בה' ובתורתו. (כתבי יואל משפטים שוח)

כי גדול כים שברך מי ירפא לך. (ב יג)

מי שהוא עתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפא לך (איכה רבתי ב יז).

לכאורה אינו מבואר מהו 'שברו של ים'. ואפשר על פי מה שאמרו (סנהדרין כא): בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאלי ונעץ קנה בים, והעלה הים שרטון, ועליה נבנה כרך גדול של רומי. וידוע אמרם (רש"י בראשית כה): ולאום מלאום יאמץ כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר אמלאה התחרבה, לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים. והנה תקותינו אשר במהרה בימינו כאשר נזכה אל הגאולה שלימה, אזי תחרב רומי ותתמלא ירושלים, ואז אותו המקום שהעלה הים שרטון יחזור להיות ים כבתחלה, נמצא שכאשר יתפא שברו של ים על ידי שתחרב רומי, אז הוא ירפא לך ויהיה בונה ירושלים ה'. וזהו **מי שהוא עתיד לרפאות שברו של ים הוא ירפא לך**, דשני הרפאות יהיו ביחד ובשעה אחת במהרה בימינו. (דברי יואל ר"ה קסג)

פצו עליך פיהם וגו', עשה ה' אשר זמם. (ב טז ז)

למה הקדים פ"א לעי"ן, מפני שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם (רש"י).

יש לפרש כי כוונתו להמליץ טוב על ישראל, על פי מה שפירוש השל"ה מאמרם (שמות רבה כג): עתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבוא, שהכוונה שישראל יאמרו שירה בזמן הגלות, על הישועה העתידה לבוא עליהם בביאת המשיח, אף שלא ראו עיניהם הישועה עדיין, כי כל כך חזק בטחונם בה' שיקיים את אשר הבטיחנו בתורתו ועל ידי עבדיו הנביאים, עד שהם מקדימים לשורר שירה על הגאולה בטרם תבוא. וזהו **שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם**, היינו שבעת היות ישראל נתונים בצרה ובשביה, ומשוקעים בעומק חשכות הגלות, ואינם רואים בעיניהם עדיין התנוצצות הישועה, אף על פי כן הם אומרים בפיהם שירה על הגאולה העתידה, כאלו כבר קם הדבר והיה, מגודל אמונתם השלימה שיקיים ה' הבטחתו ויגאלנו במהרה גאולה עולמים. (דברי יואל צו קכג)

טמון כאן רמז נפלא על חשכות הגלות הזה. דהנה בזמנים הקודמים לא מביעא בזמן שבית המקדש היה קיים, שהיו רואים שם עבודת בית המקדש כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם, היה השפעת הקדושה נראה עין בעין, אלא אף אחר החורבן גם כן היה עוד על כל פנים נבואה ורוח הקודש והיו צדיקים אמיתיים, וכדכתב **ההפלאה** (פתחא זעירא ז): מלפנים זאת בישראל נמצאו והיו נביאי אמת אשר עיניהם ראו העתידות בכח ההשפעה הנבואית האלקית אשר שרתה עליהם, וכל רז לא הוה אניס להו, ואפילו לאחר שבטלה הנבואה מישראל משמתו נביאים אחרונים, היו משתמשים בבית קול (יומא ט:), ואחר שבטלה בת קול נגנז כח זה של ידיעת העתידות כדת מה לעשות, ואין לנו שיעור רק התורה הזאת, שאך בכח התורה אפשר להשתמש לדעת כל סתום ונעלם; וזהו **שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם**, דהנה בדורות הקודמים ראו תמיד התגלות השכינה והם אמרו מה שראו בעיניהם, אבל בעוונותינו הרבים כעת אנו חיים בדור יתום אשר חשכת הגלות גדלה מאוד ונסתם כל חזון, וההסתרת פנים גדול מאוד, אין רואה ואין שומע מאומה, וכי אנו יודעים מה ענין התקיעת שופר, וכל מה שאנו אומרים הוא מה שלא ראינו בעינינו. (דברי יואל ר"ה נב)

שפכי כמים לבך נכח פני ה'. (ב יט)

מים התחתונים נצטערו על שנשארו מרוחקים מה', ופייסם שיזכו להקריב מלח על גבי המזבח ולניסוך המים (רש"י ויקרא ב יג). נלמד מזה שתוכן תפלת ובקשת המים היתה להיות קרוב לה'. וזהו הכוונה ששפיכות **לבך תהיה כמים**, כלומר תוכן תפלתך תהיה דומה לתפלת שר של מים, ותבקש כמותו להיות **נכח פני ה'**. (עזרי מעם ה' עקב)

גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי. (ג א)

מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה, שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי, אבל שערי דמעות לא ננעלו (ברכות לב:).

לכאורה לפי זה איזו תועלת יש להתפלל בחינם, ואף שיש תקנה להתפלל בדמעות, אבל מה יעשה אדם שאינו בעל דמעות. ונראה דודאי יש תועלת גדול בכל התפלות, דהנה אמרו **ננעלי 'שערי תפלה'**, ושערי תפלה הלא המה למעלה תחת צילא דמהימנותא, ואם כן נראה שמתחלה כל התפלות עולות למעלה, אך להיות שננעלו שערי תפלה, להכי נשארות התפלות עומדות על מקומן מבלי יכולת ליכנס קדם ה', ואמנם אחר כך כאשר איזה יהודי יתפלל מתוך דמעות אמיתיות, ובשבילו הלא יהא נפתח השער דהא **שערי דמעות לא ננעלו**, וממילא יוכלו ליכנס גם שאר התפלות העומדות שם, דכשנפתח השער מדוע לא יכנסו. והשתא אתי שפיר דודאי יש תועלת גדול בכל התפלות, כי כולן מתקבלות למעלה, אלא שאין קביעות זמן לזה, דמתוך שהתפלות שאין באות מתוך דמעות הרי הן צריכין להמתין בחוץ עד שיבוא תפלה אחת מתוך דמעות, שאותה התפלה נכנסת מיד, ואז אגב גררא יכולות ליכנס גם שאר התפלות העומדות שם. (קדושת יואל איכה נה)

'מצה' הוא זכר לחרות על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ה' וגאלם, וה'מרור' זכר לעבדות על שם שמררו המצרים את חיי אבותינו במצרים, ולפי זה היה ראוי להקדים אכילת המרור לפני אכילת מצה. אך הוא לרמז שגאולת מצרים לא היתה גאולה נצחית, ויש עוד אחריה חורבן וגלות הנרמז במרור. והנה אמרו (ברכות מט:): אכילה בכזית שביעה בכביצה; והיינו ב' זתים. וזהו השביעני במרורים בלילי הפסח, שהמרור נאכל לשביעה דהיינו לכזית שניה אחר כזית מצה, ואמאי הוא כן, דלכאורה היה ראוי להקדימו לכזית ראשון, אך בא לרמז דהרוני לענה בליל תשעה באב, שיש עוד מרירות אחר גאולת מצרים, וזהו גלותינו האחרון שהתחיל בליל תשעה באב ה' ירחם.

(דברי יואל תולדות תרנה)

זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל. (ג כא)

האומות אומרים לישראל ה' הסתיר פניו מכם עוד אינו חוזר אליכם, והם בוכין ומתאנחין, כיון שנכנסין לבתי מדרשות וקוראין בתורה ומוצאין שכתוב (ויקרא כו): ופניתי אליכם והפריתי אתכם והרביתי אתכם, הם מתנחמים (איכה רבתי ג ז).

לכאורה כל אלו הברכות לא נתקיימו עדיין ולא יהיו רק לעתיד, והם מצטערין שה' הסתיר פניו מהם בגלות. ונראה דאמרו (ויקרא רבה לה): הלומד על מנת לעשות זוכה לרוח הקודש. והחתם סופר כתב (תשובת או"ח רח): יש רוח הקודש גמור שזוכים לראות דברים נפלאים ועתידות, וגם יש רוח הקודש מה שמכוונים לאמיתתה של תורה, והיינו רוח ה' על עוסקי תורה שזוכים לכוון האמת אף שלפי שכלם לא ישיגו תושיה כזו, וה' בחסדו יהיב חכמתא לחכימא לפי שעה; ובחינת רוח הקודש זו אינה בטלה לעולם, ואם מייגעין עצמן אז מתגלה השפעה זו, ואף שהוא נסתר בדרך הסתר, בדורות הקודמים היה רוח הקודש באתגליא, אבל ההשגחה נוהגת לעולם להשפיע דרך האמת כמו שהיה מקודם. נמצא דאף שבשלמות לא יהיה זה רק לעתיד, אבל בדרך הסתר שייך הברכה של ופניתי אליכם בכל זמן, "שאם איש יהודי מייגע עצמו על האמת בהתורה, יש לו השפעה אלקית", אף שאין מרגישין אותו שהוא בחינת רוח הקודש, רק שהוא בהסתרה גדולה ועצומה הסתר בתוך הסתר. ועל כן כשקורין בתורה ומייגעין עצמן, אזי נתקיים ופניתי אליכם, שה' פונה עצמו לכל איש יהודי והוא צופה ומביט בעומק מחשבותיהם, ומרגיש את הלב ואת ההשתוקקות של כל איש ישראל אף שהוא בהסתרה גדול, ובזה הם שבים ומתנחמים, ואף שבשלמות לא יתקיים זה רק לעתיד, מכל מקום יש מעין זה גם עכשיו והוא נצחיות.

(חידושי תורה תשט"ז בה"ב תקיא)

כשיבוא קץ הגאולה אומר ה' לישראל, בני אני תמה מכם היאך המתנתם לי כל אותן השנים (איכה רבתי ג ז).

באמת אצל ה' לא שייך תמיה ופלא ולפניו יתברך גלוי הכל, דמה שישראל עדיין מחזיקים באמונתו למרות כל הצרות ואריכות הגלות הוא רק בכוחו יתברך, ואלולי כן כבר אבדנו ח"ו, אף על פי כן יאמר ה' תמה אני וכו'. ויתבאר על פי מה שפירשו המפרשים אמרם (סוכה נב). לעתיד מביאו ה' ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים נדמה להם כהר גבוה וכו', ובוכין ואומרים האין יכולנו לכבוש את ההר הגבוה הזה וכו', ואף ה' תמה עמהם, שנאמר (זכריה ח): כי יפלא בעיני שארית העם הזה גם בעיני יפלא. דהכוונה כי אחרי ראות הצדיקים תוקף היצר הרע ורב חזקו, ישיגו כי לא היו ביכולת אנושי לכבוש לולי עזר ה', ויחרדו ויאמרו אם כן איפוא נבוא על שכרנו, כיון שלא נעשה דבר מצידנו, וה' ינחמם במה שיאמר 'גם בעיני יפלא' על דבר נצחונם, כדי לתלות הנצחון בהם שלא יהיה שכרם בבחינת נהמא דכסופא; ובזה יתבאר שה' יאמר לישראל בני אני תמה מכם היאך המתנתם לי כל אותן השנים, אף שגלוי וידוע לה', שאילולי עזרתו לא יכולנו לעמוד באמונתו מפני כובד הגלות, מכל מקום יהיה ה' תמה כדי להגדיל שכרנו, ושלא יהיה בבחינת נהמא דכסופא.

(דברי יואל יח' תקט)

חדשים לבקרים רבה אמונתך. (ג כג)

על שאתה מחדשנו בבוקרן של מלכיות אנו יודעים שאמונתך רבה לגאלינו (איכה רבתי ג ח).

לכאורה 'בוקר' רומז לגאולה, ולמה אמר בוקרן של מלכיות. ק"ז בתפלה למשה פירוש (תהלים ה): 'ה' בוקר תשמע קולי בוקר אערך לך ואצפה', כי הגאולה הנקראת בוקר אנו רוצים שיהיה בבחינת אחישנה, והיינו 'בוקר אערך לך', ובמה 'ואצפה', רצה לומר בזה גופא שאנחנו מחכים ומצפים זה זמן ארוך מאוד ואין קול ואין עונה וכל האומות שוחקים עלינו, ואף על פי כן אנו מצפים, בזכות אמונה זו לבד יבוא הגואל; ואפשר להוסיף על פי דאיתא בזוה"ק (ג צ): שכינתא בגלותא ביחד עם בני ישראל, והנה כבר קדם לנו מדברי הנביאים דבשעה שישראל אינם ראויים לזכות להגאולה, אזי אומר ה' למעני למעני אעשה. וזהו 'בוקר אערך לך ואצפה', שאנו מתפללים דאף אם אנו איננו ראויים לאור הבוקר דהיינו הגאולה, מכל מקום 'אערך לך' בשבילך בעבור כבוד שמים. וזהו על שאתה מחדשנו בבוקרן של מלכיות, דאף שאין ישראל ראויים שיהיה הבוקר בזכותם, מכל מקום ה' מחדשנו שיבוא אור הבוקר בסיבתן של המלכיות, דעל ידי תוקף השיעבוד מלכיות גדול מאוד ההעדר כבוד שמים, ועל כן יגאלנו ה' בעבור כבוד שמו הגדול, נמצא דהמלכיות הם הגורמים לביאת אור הבוקר, וזהו חדשים לבקרים, דאף שעתה בחשכת ליל הגלות הצרות מתחדשות לבקרים ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחברתה, מכל מקום רבה אמונתך, על דרך שמתפללין יהא שמיא רבא שתהיה הישועה בעבור כבוד ה', וגם בזכות האמונה והציפוי להגאולה.

(דברי יואל ה"ר תלא)

ישב בדד וידם כי נטל עליו. (ג כח)

מי שאירע לו אבל וצרה ישב גלמוד ויצפה לטובה, וידום לשון המתנה, כי נטל עליו, כי בעל הגזירות נשא עליו גזירה זו (רש"י).

לכאורה מהו הענין שצריך לישב בדד אם אירע לו צרה. ונראה דאמרו (ילקוט בא קצא): הגאולה העתידה תהיה בזכות נטרונא; שאין לנו עכשיו זכות אחר לצאת מהגלות, אלא אותו הזכות לשמור ולהמתין על הגאולה האמיתית מה'. והנה היעב"ץ במגדל עוז (עלית היראה גו) אחר שהביא שם שנתבטל כחה של כת הש"ץ כתב, שהוא מפחד שתבוא עוד כת אחרת, והזהיר שלא לירא ממופתים אף כהעמדת החמה של יהושע בן נון, ואף אם אין איש מתחזק עמך לא תפחד לנטות מהאמת; ועל פי זה הפסוק מתנבא על דורנו זה, שאפילו אם ישב גלמוד ובדד מכל בני הדור, כיון שכל הדור נתפסו ברשת זו טמנו להם, ואינם רוצים להמתין על ישועת ה', מכל מקום אף אם ישאר וישב בדד, עם כל זה וידום, שישמור וימתין על ישועת ה', כי נטל עליו כי בעל הגזירות נשא עליו גזירה זו, שהגלות הוא גזירה מה' ואסור לפרוק עול מעצמינו.

(תורת יואל בראשית סח)